

FORGÁCS ANDRÁS

A HATALOM ANATÓMIÁJA

Napóleontól a modern centralizált államig

Forgács András

A HATALOM ANATÓMIÁJA
Napóleontól a modern centralizált államig

*A politikai rendszerek változóak.
A hatalom működési technikái állandóak.*

2026

Összeállította
©Forgács András 2026

ISBN 978-615-02-6716-6

Felelős Kiadó
Kolor Optika Nyomda és Kiadó BT
Felelős vezető
Forgácsné Dénes Katalin

2026

Tartalomjegyzék

Kedvcsináló	6
A hatalom rejtett mechanikája	6
I. rész: A hatalom technikái	8
A hét pillér modell	9
I. pillér - Amikor az állam új kézbe kerül	10
II. pillér - Az állam operációs tere	12
III. pillér - Legitimáció a hatalommegtartás alapja	15
Fouché a rendőrminiszter	22
A hadsereg fejlesztése	28
IV. pillér - Elítkezés - hatalmi koalíciók építése és lebontása	32
V. pillér - Centralizáció és komplexitás - amikor a rendszer túl nagyra nő	34
Talleyrand szerepe a diplomáciában és viszonya Napóleonhoz	37
VI. pillér - Amikor a rendszer saját logikájának foglya lesz	39
VII. pillér - A hatalom öröksége	42
A hatalom paradoxonai	43
Törpék és óriások - hatalmi eszközök és a személyiség szerepe egy hatalmi játszmában	47
II. rész: Történeti párhuzamok	57
Változó korok, állandó technikák	58
Poroszország: az állam újraépítése vereség után	61
Japán kilép a középkori elszigeteltségből	63
Atatürki államépítés az Oszmán Birodalom romjain	67
A de Gaulle-i alkotmányos elnöki uralom	70
Kínai restauráció Mao után	73
Putyini Oroszország - az összeomlás utáni állam újrászervezése	77
III. rész: A mi XXI. századunk	83
Orbáni Magyarország hatalomtechnikai eszközei	84

Ássunk mélyebbre!	88
Egy stabilizált hatalmi modell lebontásának dilemmái	113
Mindent elmos-e a Tisza?	114
I. pillér - az államigazgatás szerkezeti változásai	115
II. pillér - Gazdasági beágyazottság és elitstruktúra	120
III. pillér - Legitimáció és narratíva	123
IV. pillér - Elitkezelés	125
V. pillér - Centralizáció és komplexitás	127
VI. pillér - Amikor a rendszer reformlogikája megmérettetik	128
Az első 20 nap a rendszerbiztosítás időszaka	129
Az első 100 nap a hatalmi stabilizáció időszaka	130
VII. pillér - Mentális infrastruktúra és politikai konszolidáció	132
Mi marad hatalomváltások után	133

Kedvcsináló

Még kamaszkoromban került a kezembe *Tarle Napóleon* című könyve. Nem tudtam letenni. Minden csatát többször is elolvastam és nagyon drukoltam Napóleonnak. Ha láttam valami napóleonos könyvet azonnal megvettem és ma már több, mint hatvan kötetem van. Megismertem Fouchét, Talleyrandt és sokat tanultam a politikai cselszövésről, ármánykodásról, Napóleon szerelmeiről is sokat olvastam, de szép lassan felismertem, hogy a csaták és szerelmek mellett, ami igazán érdekes az Napóleon másik arca, az államférfiú tevékenysége.

Korunkban a világban, Európában és Magyarországon is nagy átrendeződéseknek nézünk elébe, vagy már alaposan benne is vagyunk egy új világrend kialakulásában, hatalmi viszonyok átalakulásában. De mi az, ami állandó? Talán egy ilyen pont a hatalomgyakorlási technikák tárháza. A gyakorlati végrehajtás és a technológia más, de a hatalmi technikák alapjai nem sokat változtak. Ezeket a technikákat próbálom ebben az írásban számba venni, rendszerezni és egy-két rendszerváltó történelmi figurát és országát összevetni Napóleon előremutató és számos elemében 200 év után is maradandó országépítő munkájával.

Végül pedig nem elkerülhető a magyar valósággal való szembesülés az orbanizmus gyakorlata és a jövő reményeinek összevetése hatalomtechnikai szempontból.

Történeti példákon keresztül azt szeretném bemutatni, hogy a **modern politikai rendszerek stabilitását nem az ideológiák adják, hanem hatalmi technikák működtetésével tartják fenn.**

A hatalom rejtett mechanikája

1815 tavaszán, amikor Napóleon végleg elvesztette a hatalmát, Európa vezetői egy dologban biztosak voltak, a császár rendszere vele együtt eltűnik. A birodalom katonai ereje megszűnt, a politikai vezetés szétesett, az uralkodó száműzetésbe került. Minden ok megvolt arra, hogy az a hatalmi konstrukció, amely két évtizeden át uralta Európát, gyorsan eltűnjön a történelemből.

Ez mégsem történt meg. A császár eltűnt, de az általa létrehozott állami struktúrák jelentős része fennmaradt. A közigazgatás működött tovább, a jogrend érvényben maradt, az intézmények túléltek alkotójukat. Nemcsak Franciaországban, hanem más országokban is mintává váltak.

Ez az írás ebből a kérdésből indul ki, **miért élte túl az alkotót maga a mű?**

A válasz nem elsősorban Napóleon személyiségében, hanem abban a működési logikában keresendő, amely mentén az államot újrászervezte. Ennek az írásnak alapfeltevése, hogy **a politikai rendszerek változnak, de a hatalom működési technikái meglepően állandóak.** Kormányok buknak meg, ideológiák cserélődnek, birodalmak omlanak össze, de bizonyos intézményi és működési megoldások újra és újra megjelennek.

A hatalomról szóló gondolkodás gyakran normatív kérdések köré szerveződik: hogyan kellene működni az államnak, mi a legitím uralom, milyen az igazságos rend. Ez az írás más kérdést tesz fel. **Nem azt vizsgálja, hogy egy rendszer jó vagy rossz, hanem azt, hogy hogyan működik.** Milyen technikákkal stabilizálja magát, hogyan kezeli az erőforrásokat, miként szervezi meg az elitet, és hogyan reagál a saját működéséből fakadó korlátokra.

A megközelítés nem egyetlen elméleti hagyományból indul ki. Machiavellitől a gyakorlati racionalitást, Webertől a legitimációs tipológiát, Foucault-tól a kontroll dimenzióját, Schmittől a kivétel problémáját, a modern intézményi elméletektől pedig a tartósság kérdését emeli be. Ez az írás nem ezek szintézisére törekszik, hanem Napóleon segítségével **egy történeti példán keresztül vizsgálja a hatalmi technikák működését, mint integrált rendszert**, és ez hogyan jelenik meg különböző történelmi korokban és országokban.

A hatalomgyakorlásról szóló kérdés nem az, hogy egy adott ország vezetője „jó” vagy „rossz”, hanem az, hogy **milyen mechanizmusokat hoz létre, és ezek hogyan hatnak vissza rá magára**. A történelmi rendszerszintű elemzés lehetővé teszi, hogy a vitát az intézményi és strukturális dimenzióba emeljük. A legtöbb hatalom-irodalom ugyanis vagy normatív (hogyan kellene működnie), vagy leíró, de széttartó (külön tárgyalja a jogot, a propagandát, az elitet, a gazdaságot). A mi megközelítésünk ezzel szemben a hatalmat történeti összehasonlításban integrált rendszerként kezeli, mint **állami operációs rendszert**. Ezt írja le a 7 pillér modell, mint minden állam meghatározó hatalomtechnikai rendszerét. Ennek keretében **nem „eszmelet”, hanem működési mechanizmusokat elemzünk**.

Ez a szemlélet Napóleonhoz különösen illik, mert nála az államszervezés sokszor fontosabb volt az eszmei keretnél. De ugyanez a logika teszi összehasonlíthatóvá a modern rendszerekkel is, ahol az ideológiai címkék eltérhetnek, miközben a technikák hasonlóak. A 7 pillér modell nem kronológikus eseménysort, hanem működési funkciókat jelöl. A központosított hatalom minden esetben hasonló problémákra ad választ: válsághelyzetből indul, intézményi infrastruktúrát épít, legitimációt teremt, elitet szervez, központosítja a döntéshozatalt, információt gyűjt és kontrollál, végül pedig saját működésének következményeivel szembesül.

Az elemzés **különböző korok és földrészek államépítő rendszereit veti össze** a mintaként szolgáló napóleoni államépítési technikákkal. A napóleoni modell nem történelmi kuriózum. Ugyanazok az alapproblémák - állami összeomlás, legitimációs vákuum, elitfragmentáció, túlterhelt központ, intézményes túlélés - újra és újra megjelennek más korokban és más országokban. Napóleon Franciaországa, a porosz reformok, a Meiji-kori Japán, Atatürk Törökországa vagy de Gaulle Franciaországa nagyon különböző történelmi helyzetekben jöttek létre. Mégis feltűnően hasonló válaszokat adtak ugyanarra a problémára: hogyan lehet egy államot gyorsan stabilizálni és működőképpé tenni. Nem az a cél, hogy modell egyenlőségjelet tegyen ezek közé a rendszerek közé, hanem hogy **láthatóvá tegye a működés közös szerkezetét és a különbségek jelentőségét**. A hangsúly nem az ideológiákon, hanem a hatalom technikáin van.

A vizsgálat végső kérdése ezért **nem az, hogy ki gyakorolja a hatalmat, hanem az, hogy milyen rendszer működik mögötte**, és idővel milyen törvényszerűségek szerint alakul át.

I. rész: A hatalom technikái

A hét pillér modell

A hét pillér, ami fenntartja a hatalmat

Az ókor nagy templomait hatalmas pillérek vették körül. Ezek az oszlopcsarnokok az Istenek hatalmát hirdették. A dór, ión, korinthoszi stílusú oszlopok más-más jelentéssel bírtak, de a pillérek célja mit sem változott: stabilan tartani az építményt.

Ilyen stabil a **hatalom architektúráját** tartó hét pillér is Napóleontól napjainkig. A 7 pillér a hatalom hét tartóoszlopa, ami alá be tudjuk sorolni mindazon hatalomtechnikai eszközöket, amelyek egy rendszer stabilitását adják. A hét pillér egymásra hat és egymással együttműködve együtt alkotják azt a komplex rendszert, ami a hatalomgyakorlás keretét adja, amelyen keresztül megvalósul az irányítás, a befolyásolás, a stratégiai cselekvés. Ha egy oszlop megbillen, az egész struktúra inogni kezd.

A történeti példák vizsgálata során feltűnő volt, hogy különböző korszakokban és különböző országokban, valahányszor egy új politikai rendszer megpróbál stabil államot építeni, mindig ugyanazokra a kérdésekre kell választ adnia. Ha megvizsgáljuk egy-egy ország adott korra jellemző politikai mozgását, a háttérben mindig felfedezhetők a politikusi tevékenységek alapjait képező, az aktuálpolitikától és ideológiától független hatalomtechnikai eszközök. A 7 pillér modell rendezett keretet kínál a hatalom működésének megértéséhez. Segítségével láthatóvá válik, hogy a hatalom nem csupán személyes tulajdonságokból, kapcsolati hálókból fakad, hanem a hatalmi technikák tudatos vagy ösztönös hatékony használatából, bizonyítva, hogy **a modern állam stabilitása nem ideológiákból, hanem hatalmi technikákból épül fel.**

A „pillér” kifejezés itt nem intézményeket jelöl, hanem működési funkciókat, ha ezek a funkciók hiányoznak, a rendszer hosszú távon instabillá válik.

A 7 pillér hét alapvető területet fog össze:

- az állami infrastruktúra megszervezése
- az információáramlási rendszer kialakítása
- az elit cseréjének és kiválasztásának mechanizmusa
- a hatalom legitimációja
- a döntéshozatal központosítása és koordinációja
- a komplexitás kezelése
- a hatalom strukturális öröksége.

A történeti példák azt mutatják, hogy a sikeres államépítési kísérletek mindegyik kérdésre választ adtak. A különbség nem abban volt, hogy léteztek-e ezek a funkciók, hanem abban, hogyan valósultak meg. A hét pillér egy visszatérő történeti mintázat sűrítése, annak a felismerése, hogy a modern állam működése bizonyos alapvető feltételekre épül.

Az írás I. része a napóleoni hatalomgyakorlásán keresztül mutatja be a 7 pillér hatalomtechnikai eszközeit, majd az írás II. és III. része történelmi perspektívába helyezve vizsgálja más autoriter rendszerek hatalomgyakorlásán keresztül a hatalomtechnikai eszközök állandóságát korokon és földrészekén át egész napjaink Magyarorszáig.

I. pillér - Amikor az állam új kézbe kerül

FRANCIAORSZÁG 1799
— ÖSSZEOMLOTT ÁLLAM —
KÁOSZ ÉS INSTABILITÁS

FISKÁLIS KÁOSZ	JOGI SZÉTTAGOLTSÁG	LEGITIMÁCIÓS VÁKUUM	ELIT FRAGMENTÁCIÓ
			
Költségvetési válság	Széteső törvénykezés	Hatalmi űr	Megosztott vezetés

Franciaország romjai - forradalom, terror, bénultság

Az 1789-ben kitört francia forradalom eredetileg politikai és társadalmi modernizációs kísérletként indult. A cél az abszolút monarchia korlátozása, az alkotmányos rend megteremtése és a jogegyenlőség biztosítása volt. A régi rend - a privilégiumokra épülő társadalom, a rendi

kiváltságok és az adómentesség rendszere - összeomlott. Azonban az alkotmányos monarchia kísérlete rövid életűnek bizonyult. A király kivégzése (1793) után a hatalom radikális republikánus irányba fordult.

Robespierre és a Közjóléti Bizottság időszaka a forradalom legszélsőségesebb szakaszát hozta el. A terror politikája - amelyet a köztársaság védelmének szükségességével indokoltak - tömeges kivégzésekkel, politikai tisztogatásokkal és a gyanú logikájára épülő kormányzással járt. A jobbiztonság helyét a forradalmi törvényszékek vették át, a politikai pluralizmust a frakcióharc és az erőszak. **A forradalom a szabadság nevében kezdődött, de a közbiztonság érdekében a szabadság felfüggesztéséhez vezetett.**

Robespierre bukása után a direktórium rendszere (1795-1799) a stabilitás ígéretével jött létre, ám valójában tartós kormányzati bénultságot eredményezett. Az öttagú végrehajtó testület folyamatos frakcióharcokkal küzdött, döntéseit korrupciós vádak és politikai manőverek árnyékkolták be. A gazdasági helyzet instabil maradt: infláció, pénzügyi zavarok, hadigazdasági terhek nehezítették a mindennapokat. A hadsereg Napóleon vezetésével ugyan külföldön sikereket aratott, de a belpolitikai rendszer képtelen volt hosszú távú konszolidációra.

A társadalom jelentős része ekkorra kiábrándult. A forradalom nem hozott tartós rendet, a terror traumát hagyott maga után, a direktórium pedig nem tudott hatékonyan kormányozni. A politikai instabilitás, az elit fragmentációja és a gazdasági bizonytalanság együtt teremtették meg azt a közhangulatot, amelyben a rend, a stabilitás és a kiszámíthatóság ígérete erősebbnek bizonyult a forradalmi idealizmusnál.

„Franciaország elszunnyadt diadalainak hírére, s közel volt ahhoz, hogy vívmányainak minden gyümölcsét elveszítse. A kormányban hiányzott az erkölcsi erő, elv és erény. Szájhősök álltak a társadalom élén...” -írta III. Napóleon, „Napóleoni eszmék” című írásában

Ebben a közegben jelent meg Napóleon Bonaparte, aki nem pusztán katonai hősként, hanem a káosz felszámolásának ígéretével lépett színre. A direktórium bukása nem csupán hatalomátvétel volt, hanem egy társadalmi fáradtságra adott válasz: a rend iránti igény politikai megtestesülése.

Franciaország 1799-ben nem pusztán kormányválságban volt, hanem államszerkezeti összeomlás állapotában. A kérdés nem csupán az volt, hogy ki vezesse az országot, hanem az, hogy egyáltalán létezik-e még működő állam.

A forradalom felszámolta az ancien régime intézményi és legitimációs alapjait, de nem hozott létre tartós alternatívát. A jogrend széttöredezett, a fiskális rendszer krónikus válságban volt, a politikai elit fragmentálódott, és a hatalom legitimitása folyamatosan kérdéses maradt. A Direktórium nem kormányzott, hanem lavírozott, túlélési technikákat alkalmazott egy alapvetően működésképtelen struktúrában.

*„Az **ancien régime** béklyóiból kivergődő francia polgárság véres és hiábavaló tétovázások után, amelyek alatt a frissen kicsikart hatalom ki-kicsúszik kezéből, végre öntudatra ébred Napoleonban, akiben összefut a vajúdo társadalom minden, eddig szétszórtan, sokszor egymás ellen ható ereje, hogy megteremtse a modern Franciaországot.” (Hippolyte Taine- Napoleon - 1909)*

Ez a kiindulópont döntő jelentőségű Napóleon megítélése szempontjából. Nem egy jól működő köztársaságot alakított át autoriter irányba, hanem egy összeomlott államot stabilizált. A társadalom jelentős része nem ideológiai választ keresett, hanem rendet, kiszámíthatóságot és működőképességet. Ebben az értelemben Napóleon hatalomra jutása nem pusztán puccs volt, hanem rendszerváltás iránti társadalmi igényre adott válasz.

Ez a mintázat nem egyedi. Weimar Németországa a harmincas évek elején hasonló legitimációs és működési válságban volt. Oroszország a kilencvenes években fiskálisan, intézményileg és társadalmilag is szétesett. Kína Mao halála után ideológiailag kimerült, gazdaságilag benuult rendszerként létezett tovább. Ezekben az esetekben a stabilizációt végrehajtó vezetők – pl. Hitler, Putyin, vagy Teng Hsziao-ping - mind olyan helyzetben léptek fel, ahol a rend helyreállítása megelőzte a normatív vitákat.

Napóleon ebben a kontextusban nem kivétel, hanem az egyik legkorábbi példája annak a modern politikai helyzetnek, amikor az állam újrászervezése megelőzi az állam legitimációjának elméleti tisztázását.

II. pillér - Infrastruktúra az állam operációs tere

A technokrata állam kezdete

Amikor Napóleon 1799-ben átvette a hatalmat, Franciaország nemcsak politikailag volt instabil, hanem államszervezetileg is működésképtelen volt. A forradalom elsöpörte az ancien régime intézményeit, de a helyükre nem épített egységes, kiszámítható rendszert. Jogilag széttagolt ország maradt utána, akadozó közigazgatással, hiteltelen pénzügyekkel és egy olyan végrehajtó hatalommal, amely alig volt képes érvényt szerezni saját döntéseinek.

Napóleon alapvető felismerése az volt, hogy a **hatalom nem elsősorban ideológiai vagy katonai kérdés, hanem infrastrukturális probléma**. Államot nem lehet pusztán jelszavakkal vagy karizmával működtetni, jog, hivatalnoki kar, pénzügyek és utánpótlás nélkül a hatalom szétfolyik. Napóleon nem egy stabil, működő államot örökölt, hanem romokat, amelyekből egy működőképes államot kellett építenie. A napóleoni rendszer ezért mindenekelőtt államépítő projekt volt.

Napóleon hatalmának legmaradandóbb elemei nem ideológiai deklarációkban, hanem infrastrukturális döntésekben testesültek meg. Az állam újraépítésének középpontjában a

működőképesség állt, olyan intézmények létrehozása, amelyek személytől függetlenül is képesek ellátni alapfunkcióikat.

Jogegységesítés és a törvény előtti egyenlőség - rendszer valódi újdonsága

A napóleoni állam egyik legfontosabb pillére a jog egységesítése volt. A Code Civil nem pusztán jogtörténeti mérföldkő, hanem **kormányzási eszköz is**. A forradalom előtti Franciaországban a jog területenként, rendenként és kiváltságokként változott; a forradalom ezt felszámolta, de jogbizonytalanságot hagyott maga után.

A Code Civil ezt a káoszt zárta le. Világos, egységes és végrehajtható szabályokat hozott létre, amelyek az ország egész területén azonos módon érvényesültek. A jog itt nem erkölcsi programként, hanem stabilitást termelő technológiaként működött.

Ahogy Louis Bergeron írta: „A Code Civil volt az alap, amelyre Napóleon egész közigazgatása ráépült; nélküle a centralizáció és a prefektusi rendszer elképzelhetetlen lett volna.”

Ennek szerves része volt a bíróságok előtti jogegyenlőség elve. Nemes és polgár, állam és magánszemély ugyanazon eljárási rend alá tartozott. Ez nem demokratikus gesztus volt a szó modern értelmében, hanem az állami működés racionalizálása. Az igazságszolgáltatás kiszámíthatósága csökkentette a konfliktusokat, és az államot megbízható döntőbíróvá tette.

A jog ezzel nem korlátozta, hanem megerősítette a hatalmat. Az állam nem önkényként, hanem eljárásként jelent meg, és ez által az autoriter rendszer egyik legfontosabb legitimációs forrásává vált.

Prefektusi rendszer - az állam térbeli jelenlétének biztosítója

A jog azonban önmagában nem működik végrehajtás nélkül. A napóleoni állam másik kulcseleme ezért a prefektusi rendszer volt. A prefektus a központ meghosszabbított keze volt a tartományokban: kinevezett hivatalnok, aki nem helyi érdekeket képviselt, hanem a központi akaratot közvetlenül juttatta érvényre a helyi szinten. Ez tudatos szakítás volt a forradalom decentralizációs kísérleteivel. Napóleon számára az egységes végrehajtás fontosabb volt, mint a helyi autonómia. Franciaországot prefektusi rendszer megerősítésével irányította. Minden megyét egy központból kinevezett prefektus irányított. A prefektus feladata az adóbehajtás, a rend fenntartása és a törvények alkalmazása volt, politikai közvetítés nélkül. A prefektusi rendszer egységes, hierarchikus közigazgatást hozott létre, amely felszámolta a helyi autonómiák kaotikus rendszerét, ugyanakkor végrehajtható maradt. A prefektus a központi kormányzatnak jelentett, és az információ minden szinten visszafutott Párizsba. Ez a rendszer tette „láthatóvá” az államot az ország egész területén. Egyben lehetővé tette a centralizált döntéshozatalt, de veszélyeket is hordozott magában. Minél nagyobb lett a birodalom, egyre lassabb lett a döntéshozatal és torzultak az információk a hosszú információs láncban. A döntéshozók távolodtak a megoldandó feladatok forrásaitól, csökkent a döntéshozók fókusza, egyes területek háttérbe szorultak.

Fiskális infrastruktúra - pénz nélkül nincs szuverenitás

A forradalom egyik legmélyebb öröksége a pénzügyi káosz volt. Az állam hiteltelen valutával, rendezetlen adózással és kiszámíthatatlan bevételekkel működött. Napóleon egyik legnagyobb, bár kevésbé látványos újítása a fiskális racionalizáció volt.

A pénzügyek központosítása és a francia nemzeti bank (Bank de France) létrehozása kiszámítható pénzügyi környezetet teremtett, az állami költségvetés átláthatóbbá tétele és az adóbehajtás központosítása stabil pénzügyi alapot teremtett. Ez nem technikai részletkérdés volt, hanem politikai hatalmi kérdés. A hadsereg ellátása, az adminisztráció fenntartása és a hódítások finanszírozása mind ezen múlt. Ez nem csupán pénzügyi reform volt, hanem állam kapacitásának növelésével, a hatalom működésének a pénzügyi eszközök révén való fenntarthatóságának eszköze.

A pénzügyi rendszer itt is intézményi logikára épült. A pénzügyi infrastruktúra nem személyes döntéseken, hanem szabályokon és ellenőrzésen alapult és ezért élte túl részben a császárság bukását is.

Oktatás, mint az állami infrastruktúra meghatározó eleme - a jövő záloga

A napóleoni állam egyik legkevésbé hangsúlyozott, mégis kulcsfontosságú eleme az oktatási reform volt. Napóleon felismerte, hogy az állam nemcsak törvényeket hoz és adókat vet ki, hanem elitutánpótlást is biztosítani kell.

Az egyház szerepe csökkent, az oktatás világi (szekuláris) irányt vett, és az oktatás az állam irányítása alá került, egységes tananyaggal, a tanárok állami kinevezése és az oktatás központi felügyelete mellett.

A líceumok létrehozása, az egységes tananyag, az állami vizsgák rendszere mind azt szolgálták, hogy az állam saját tisztviselőit, bírát, katonáit és adminisztrátorait képezze ki. A hatalom legfelső szintjéhez szükséges tudás megszerzésére elit egyetemi képzési rendszert alakított ki. Jogi és orvosi karok megerősítése, a műszaki képzés fejlesztése és a katonai akadémiák mind ezt a célt szolgálták. Az elitképzés fontos intézménye volt az École Polytechnique, amely mérnököket és tiszteket képzett, a tanárképzés legfelső fokát jelentő, máig meghatározó intézménye az École Normale Supérieure is a francia „grandes écoles” rendszer részét képezi.

Az oktatás itt nem kulturális projekt, hanem államfenntartó infrastruktúra volt. A napóleoni logika világos volt: ha az elit képzését nem az állam irányítja, akkor más fogja megtenni helyette.

Az infrastruktúra logikája

Napóleon legmaradandóbb teljesítménye nem a csatatereken, hanem az állam infrastruktúrájának újraépítésében nyilvánul meg. Jog, igazságszolgáltatás, közigazgatás, pénzügyek és oktatás együtt alkották azt a rendszert, amely Franciaországot újra kormányozhatóvá tette.

Ahogy Louis Bergeron összegzi: „Napóleon birodalma lehetővé tette ideiglenes, de az általa felépített államgépezet túlélte őt.”

Ez a II. pillér lényege: a hatalom tartóssága nem a döntésekben, hanem a végrehajtás képességében rejlik.